

Received: 7 February 2025

Revised: 19 March 2025

Accepted: 20 March 2025

ACCESS TO EDUCATION FOR MIGRANT CHILDREN: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN SAMUT SAKHON PROVINCE

Patcharapand LAPKANJANA¹, Prasong TANPICHAI¹ and Santi SRISUANTANG¹

¹ Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart University, Thailand;

patcharapand.l@gmail.com (P. L.)

Handling Editor:

Professor Dr.Duangduen BHANTHUMNAVIN National Institute of Development Administration, Thailand

(This article belongs to the Theme 1: Humanities & Social Sciences for Sustainability)

Reviewers:

1) Associate Professor Wachirawat ARIYASIRICHOT	Mahasarakham University, Thailand
2) Assistant Professor Dr.Noppon AKAHAT	Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand
3) Dr.Maneerat MITPRASAT	National Human Rights Commission, Thailand

Abstract

This article explores educational opportunities for children of Myanmar migrant workers in Samut Sakhon Province. It aims to examine the background of migration and the processes through which these children access education. This qualitative research uses in-depth interviews and focus group discussions with 30 stakeholders, including government officials, NGOs, and Myanmar migrant workers. The findings reveal that the migration of Myanmar workers is influenced by economic and social factors, with Thailand being a destination due to better economic opportunities. These children access education through public schools and community learning centers. However, barriers persist, such as documentation limitations and parental attitudes. Promoting educational opportunities for these children aligns with the United Nations Sustainable Development Goals, particularly reducing inequalities and ensuring quality education. Providing education to migrant children enables them to develop essential skills and integrate into the labor market effectively, which helps reduce child labor and supports decent employment.

Keywords: Myanmar Migrant Workers, Educational Opportunities, Migrant Children, Samut Sakhon Province, Access to Education

Citation Information: Lapkanjana, P., Tanpichai, P., & Srisuantang, S. (2025). Access to Education for Migrant Children: Challenges and Opportunities in Samut Sakhon Province. *Thai Interdisciplinary and Sustainability Review*, 14(1), Article 31. <https://doi.org/10.14456/tisr.2025.31>

การเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ: ความท้าทายและโอกาสในจังหวัดสมุทรสาคร

พัชรพรรณ ลาภกาญจนา¹, ประสงค์ ดันพิชัย¹ และ สันติ ศรีสวนแดง¹

1 คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; patcharapand.l@gmail.com (พัชรพรรณ)

บรรณาธิการผู้รับผิดชอบบทความ:

ศาสตราจารย์ ดร.ดุจดเดือน พันธุมนาวิน

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

(บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของหัวเรื่องที่ 1: มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อความยั่งยืน)

ผู้ทรงคุณวุฒิผู้พิจารณาบทความ:

1) รองศาสตราจารย์ วชิรวัตติ์ อาริยะศิริโชติ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพพล อัครฮาด

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

3) อาจารย์ ดร.มณีนรัตน์ มิตรปราสาท

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

บทคัดย่อ

บทความนี้สำรวจโอกาสทางการศึกษาของบุตรหลานแรงงานข้ามชาติชาวเมียนมาในจังหวัดสมุทรสาคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของการอพยพและกระบวนการเข้าถึงการศึกษาของเด็กเหล่านี้ การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 30 คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และแรงงานชาวเมียนมา ผลการวิจัยพบว่าการอพยพของแรงงานเมียนมาได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม โดยประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางเนื่องจากโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า เด็กเหล่านี้เข้าถึงการศึกษาผ่านโรงเรียนรัฐบาลและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อย่างไรก็ตาม อุปสรรคยังคงมีอยู่ เช่น ข้อจำกัดด้านเอกสารและทัศนคติของผู้ปกครอง การส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาสำหรับเด็กเหล่านี้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ โดยเฉพาะการลดความเหลื่อมล้ำและการประกันการศึกษาที่มีคุณภาพ การให้การศึกษาแก่เด็กข้ามชาติช่วยให้พวกเขามีทักษะที่จำเป็นและบูรณาการเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยลดการใช้แรงงานเด็กและสนับสนุนการจ้างงานที่เหมาะสม

คำสำคัญ: แรงงานข้ามชาติชาวเมียนมา, โอกาสทางการศึกษา, เด็กข้ามชาติ, จังหวัดสมุทรสาคร, การเข้าถึงการศึกษา

ข้อมูลการอ้างอิง: พัชรพรรณ ลาภกาญจนา, ประสงค์ ดันพิชัย และ สันติ ศรีสวนแดง. (2568). การเข้าถึงการศึกษาของเด็กข้ามชาติ: ความท้าทายและโอกาสในจังหวัดสมุทรสาคร. *สหวิทยาการและความยั่งยืนปริทรรศน์ไทย*, 14(1), บทความที่ 31. <https://doi.org/10.14456/tisr.2025.31>

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

บทนำ

ประเทศไทยในปัจจุบันมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการขยายภาคอุตสาหกรรมและการส่งออกสินค้า โดยมีการพึ่งพาแรงงานจำนวนมากในอุตสาหกรรมการผลิต สินค้าอุปโภคบริโภค การเกษตร และการแปรรูปอาหารทะเล การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรที่มีแนวโน้มไปสู่สังคมผู้สูงอายุ ประกอบกับประชากรวัยแรงงานที่ลดลง ส่งผลให้ภาคอุตสาหกรรมต้องพึ่งพิงแรงงานข้ามชาติจำนวนมากเพื่อรองรับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานในระบบอุตสาหกรรม ที่คนไทยส่วนใหญ่ไม่นิยมทำ เช่น งานในโรงงานแปรรูปอาหารทะเล งานประมง และงานในภาคก่อสร้างและกลุ่มอาชีพที่มีความเสี่ยงสูง (International Labour Organization, 2017)

นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก อย่างแรงงานข้ามชาติที่มีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาพึ่งพิงเศรษฐกิจในไทย โดยเฉพาะจากประเทศเพื่อนบ้านอย่างเมียนมา ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจ (Mekong Migration Network, 2020) จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยพบว่าในช่วงปี พ.ศ.2560 ถึง พ.ศ.2567 จำนวนแรงงานต่างด้าวที่จดทะเบียนในประเทศไทยมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2567 มีแรงงานข้ามชาติที่จดทะเบียนจำนวน 3,289,536 คน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2560 มีจำนวน 1,470,325 คน ซึ่งแสดงถึงอัตราการเติบโตเฉลี่ยประมาณร้อยละ 12.94 ต่อปี ซึ่งแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 90) เป็นแรงงานไร้ฝีมือ (National Statistical Office, 2021) การเข้ามาของแรงงานข้ามชาติในพื้นที่อุตสาหกรรม เช่น จังหวัดสมุทรสาคร ที่เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารทะเล ส่งผลให้จังหวัดนี้กลายเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีแรงงานข้ามชาติมากที่สุดในประเทศ โดยร้อยละ 70 เป็นแรงงานเมียนมา กัมพูชา และ ลาว (National Statistical Office, 2021) ในพื้นที่มีกลุ่มเด็กแรกเกิดเมียนมา ที่เกิดที่เมืองไทยจำนวนหนึ่ง และเป็นผู้ติดตามมาอีกจำนวนหนึ่ง กลุ่มดังกล่าวสามารถเข้าถึงสวัสดิการได้น้อย แม้แรงงานเหล่านี้จะมีบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจ แต่พวกเขาเหล่านี้ ยังคงเผชิญกับความท้าทายและโอกาส ทั้งในเรื่องของสวัสดิการ และการเข้าถึงการศึกษา เนื่องจาก ความขาดแคลน ยากจน อยู่ห่างไกลจากสถานศึกษา โดยเด็กเมียนมาที่ติดตามพ่อแม่มาอยู่ในประเทศไทยหรือเกิดในประเทศไทยเป็นจำนวนมากยังคงมีความเสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษา เนื่องจากสถานศึกษาบางแห่งไม่ตอบสนองนโยบายการเปิดรับเด็กข้ามชาติเข้าเรียน รวมทั้งมีทัศนคติลบ ต่อคนย้ายถิ่น การขาดโอกาสทางการศึกษานี้อาจนำไปสู่ผลกระทบทางสังคม เช่น การเกิดปัญหาความทุกข์และแรงงานเด็กในอนาคต การที่เด็กเมียนมาเหล่านี้ไม่ได้รับการศึกษาอาจนำไปสู่การขาดทักษะที่จำเป็นในอนาคต แนวทางการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาสำหรับบุตรหลานแรงงานเมียนมามีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 การศึกษาที่มีคุณภาพ (Quality Education) และเป้าหมายที่ 10 ลดความเหลื่อมล้ำ (Reduced Inequalities) (United Nations, 2015) การจัดการศึกษาสำหรับเด็กข้ามชาติจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ส่งเสริมสิทธิทางการศึกษา และเพิ่มโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมและกลายเป็นกลุ่มแรงงานที่ไม่ได้รับการพัฒนา และส่งผลเสียต่อสังคมไทยในระยะยาว (The United Nations Children's Fund, 2019) การศึกษาและโอกาสในการเข้าถึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์และทำให้เกิดความความยุติธรรมทางสังคม ของกลุ่มแรงงาน โดยการศึกษาเป็นก้าวสำคัญในการส่งเสริมเตรียมความพร้อมให้ เด็กเมียนมาเข้าสู่ตลาดแรงงานและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยเพื่อยกระดับความเป็นอยู่และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรข้ามชาติ ดังนั้นสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาของเด็กเหล่านี้จึงจะต้องได้รับการยอมรับ และมีความสำคัญในกรอบความร่วมมือต่างๆ ดังเช่นอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานข้ามชาติและสมาชิกครอบครัวปี 2533 Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Their Families (1990) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาแก่บุตรหลานแรงงานข้ามชาติ ซึ่งจะช่วยสร้างโอกาสในการพัฒนาศักยภาพและยกระดับชีวิตของพวกเขาในระยะยาว (Santasombat, 2008)

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการอพยพและแรงจูงใจ

Lee (1966) ได้ให้ความหมายว่าปัจจัยที่มีผลต่อการอพยพแบ่งออกเป็น 4 ปัจจัยหลักได้แก่ 1) แรงผลัก (Push Factors) คือปัจจัยที่ผลักดันให้บุคคลย้ายออกจากพื้นที่ต้นทาง ปัจจัยเหล่านี้มักเป็นสภาพแวดล้อมที่ไม่พึงประสงค์หรือกดดัน เช่น ความยากจน ความขาดแคลนโอกาสทางการทำงาน สภาพทางสังคมที่ไม่ปลอดภัย หรือความขัดแย้งทางการเมือง การขาดทรัพยากรและบริการขั้นพื้นฐานเหล่านี้ทำให้ประชากรในพื้นที่รู้สึกว่าเขาจะมีชีวิตที่ดีขึ้นหากย้ายออกจากพื้นที่นั้น เขาเห็นว่าปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ผู้คนรู้สึกไม่มั่นคงและต้องการหาสถานที่ที่มีโอกาสและความมั่นคงมากกว่า 2) แรงดึง (Pull Factors) คือปัจจัยที่ดึงดูดให้บุคคลย้ายเข้าสู่พื้นที่ปลายทาง ปัจจัยเหล่านี้มักเป็นสภาพแวดล้อมหรือโอกาสที่ดีในพื้นที่ปลายทาง เช่น โอกาสทางการทำงานที่ดีกว่า รายได้ที่สูงขึ้น การศึกษาและบริการสาธารณะที่ดี และความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ แรงดึงเหล่านี้มีผลทำให้บุคคลเลือกที่จะย้ายถิ่นฐานไปยังพื้นที่ ที่มีโอกาสและทรัพยากรที่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่พื้นที่ปลายทางมีข้อดีที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่น 3) ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factors) เช่น ความคาดหวัง ประสบการณ์และคุณสมบัติส่วนบุคคลก็มีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นได้ ธีรียาว่าผู้ที่มีความสามารถอาจจะมีโอกาสในการหางานที่ดีขึ้นซึ่งปัจจัยส่วนบุคคลเหล่านี้ช่วยให้เห็นถึงความหลากหลายในการตัดสินใจย้ายถิ่นของบุคคล

แนวคิดความเสมอภาคในการศึกษา

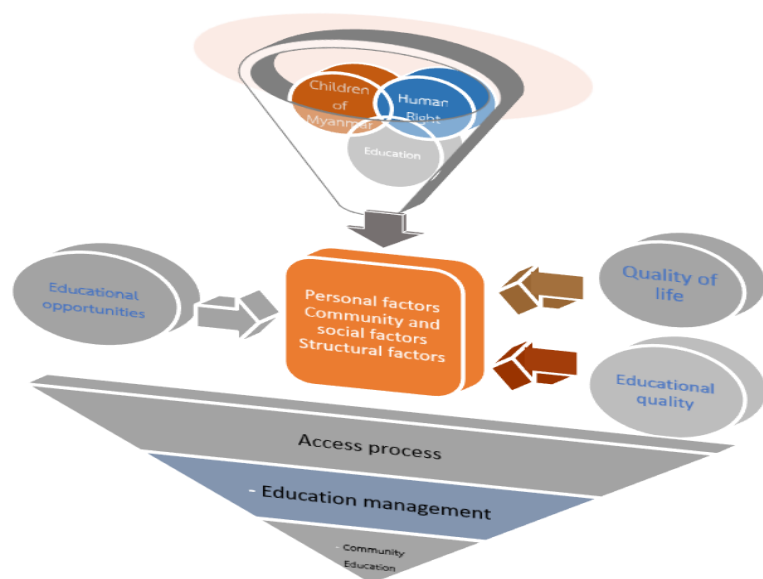
แนวคิดความเสมอภาคในการศึกษา (Educational Equity) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีอุปสรรคจากสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม หรือเชื้อชาติ แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงหลักการที่ว่าการศึกษาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และทุกคนควรได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เสมอภาคกัน (Lavin, 2003) แนวคิดดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีของ (Banks & Banks, 2016) ที่เน้นถึงความสำคัญของการศึกษาทางพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเสนอว่าหลักสูตรควรได้รับการปรับให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนจากภูมิหลังที่หลากหลาย เพื่อสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันในระบบการศึกษา นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการกระจายทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่ขาดแคลนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ในระดับที่เทียบเท่ากับกลุ่มประชากร (Freire, 1996)

แนวคิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

Thomas Piketty ซึ่งได้วิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อการเข้าถึงการศึกษา Piketty ชี้ให้เห็นว่าผลตอบแทนจากทุนมักสูงกว่าอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจกระทบต่อโอกาสทางการศึกษาของประชากร (Piketty, 2014) นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมและเศรษฐกิจของ Pierre Bourdieu ก็มีบทบาทสำคัญในการอธิบายความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา Bourdieu เสนอว่าทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมมีอิทธิพลต่อความสำเร็จทางการศึกษา ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา โดย ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) คือ ทรัพยากรทางการเงินและทรัพย์สินที่บุคคลหรือกลุ่มครอบครอง ซึ่งสามารถใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการได้โดยตรง ทุนทางสังคม (Social Capital) เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลหรือกลุ่มมีอยู่ ซึ่งสามารถนำไปสู่การได้รับประโยชน์หรือทรัพยากรต่างๆ ผ่านความร่วมมือและความเชื่อมั่นระหว่างกัน Bourdieu เน้นว่า ทุนทั้งสองประเภทนี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดตำแหน่งและอำนาจของบุคคลในสังคม (Bourdieu, 1986)

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยแบ่งการสุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 ช่วง โดยในช่วงแรกผู้วิจัยใช้วิธีเลือกสุ่มตัวอย่างแบบ ก้อนหิมะ (Snowball Sampling or Chain Sampling) โดยกลุ่มประชากรชาวเมียนมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เข้าถึงยากและมีลักษณะเฉพาะเจาะจง ดังนั้นจึงต้องมีการเลือก ผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้นที่มีความสัมพันธ์หรือมีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมาย หลังจากสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้นแล้วจะขอให้แนะนำบุคคลอื่นๆ ที่มีลักษณะตรงตามเป้าหมายเพื่อเข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มแรกของแรงงานชาวเมียนมา โดยเป็นกลุ่มคนในชุมชน จะทำหน้าที่เป็นจุดเริ่มต้น และขยายไปสู่กลุ่มแรงงานเมียนมา คนอื่นๆ ต่อไป กลุ่มที่ 2 กลุ่มบุตรหลานชาวเมียนมาในวัยเรียนทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา กลุ่มที่ 3 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ที่มุ่งเน้นไปทาง กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมพื้นที่ทางการศึกษาในชุมชน เช่น คุณครู และผู้อำนวยการศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล และ ผอ.ศูนย์การศึกษาในชุมชน ช่วงที่ 2 เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่ให้ข้อมูลจากการวิเคราะห์ โดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง ลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยการศึกษาแบ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 3 กลุ่มตามวัตถุประสงค์การวิจัย 1) กลุ่มที่ 1 ได้แก่ แรงงานชาวเมียนมาซึ่งการเลือกกลุ่มตัวอย่างในส่วนนี้จะมุ่งเน้นที่กลุ่มแรงงานเมียนมาที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง และมีระยะเวลาการพำนักในประเทศไทยมา อย่างน้อย 5 ปี กลุ่มที่ 2) การสุ่มตัวอย่างในส่วนนี้จะมุ่งเน้นที่ผู้ปกครองที่เป็นแรงงานเมียนมาที่มีบุตรหลานอายุระหว่าง 6-15 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีการเข้าถึงการศึกษาภาคบังคับ โดยจะเลือกผู้ปกครองที่มีบุตรหลานศึกษาอยู่ในโรงเรียนในจังหวัดสมุทรสาคร 3) ในส่วนนี้กลุ่มตัวอย่างก็คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน นักเรียน เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน และบุคคลในชุมชนที่มีบทบาทในการสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อสนับสนุนการศึกษาของบุตรหลานแรงงานเมียนมา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย การใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบบันทึกภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษาเข้าไปสังเกต 2 ช่วงเวลาได้แก่เวลา ราชการปกติ สำหรับการศึกษาในระบบ และ วันอาทิตย์สำหรับการจัดการศึกษานอกระบบ นอกจากนั้นมีการศึกษาเพิ่มเติมโดยผู้ศึกษามีการศึกษาจากทฤษฎีและการตรวจเอกสารเป็นแนวทางสำคัญ โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ตรวจสอบคำถามในภาพรวมด้านเนื้อหา ภาษา รวมทั้งได้ผ่านการตรวจสอบจากกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

ผลการวิจัย

ประวัติความเป็นมาและการอพยพของแรงงานเมียนมาในจังหวัดสมุทรสาคร จากการสัมภาษณ์ พบว่าภาพรวมของกลุ่มเป้าหมายในด้านประวัติความเป็นมา มีการอพยพย้ายถิ่นฐานในช่วงก่อนปี 2531 การอพยพของประชากรเมียนมาที่เข้ามายังประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นผลจากความยากจนและความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ในประเทศเมียนมา และเหตุการณ์ที่มีการต่อต้านการปกครอง เป็นการเรียกร้องประชาธิปไตย โดยมีการประท้วงของนักศึกษาในประเทศพม่า โดยสภาพภูมิรัฐศาสตร์ ยึดอำนาจจากรัฐบาล พลเรือน อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไปของประชาชนดีขึ้น ปัญหาเศรษฐกิจ ภาวะเงินเฟ้อ การขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคยังคงเป็นปัญหาที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขได้ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานนับตั้งแต่นั้น

ในด้านการอพยพย้ายถิ่นจากประเทศต้นทางมาสู่ประเทศไทย แบ่งเป็นการนำเข้าแรงงานทั้งหมด 3 ระบบ ได้แก่ 1) การนำเข้าแรงงานผ่านระบบ MOU 2) การขึ้นทะเบียนแรงงานตามมติ ครม. และ 3) แรงงานข้ามชาติที่จ้างงานในพื้นที่ชายแดน โดยกรณีแรก ได้รับอนุญาตให้เข้ามาทำงานตาม บันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านแรงงานระหว่างรัฐบาลของแต่ละประเทศ (Memorandum of Understanding: MOU) โดยมีระยะเวลาการทำงานครั้งละ 2 ปี และสามารถต่ออายุได้อีก 2 ปี หลังจากครบกำหนด 4 ปี แรงงานจำเป็นต้องเดินทางกลับประเทศต้นทางเป็นระยะเวลา 30 วัน ก่อนจะเดินทางกลับมาทำงานใหม่ได้ และจะต้องได้รับการขึ้นทะเบียนใหม่ในประเทศไทย สำหรับแรงงานบางส่วนยังอยู่นอกระบบการขึ้นทะเบียน นายจ้างจะต้องมีการส่งเอกสารเพื่อขอทำ แบบบันทึกความเข้าใจ (MOU) กับต้นทางประเทศเมียนมา โดยชาวเมียนมาที่สามารถอพยพเข้ามาได้จะต้องมีอายุมากกว่า 18 ปี และต้องมีหนังสือเดินทาง (เล่มสีเขียว) นายจ้างจะต้องส่งแรงงานกลับประเทศเมียนมา เพื่อดำเนินการทำหนังสือเดินทางและเซ็นสัญญาจ้างใหม่ โดยต้องมีเอกสารจากประเทศต้นทาง และ แรงงานจะต้องทำหนังสือเดินทาง และ บัตรแรงงานเมียนมา ในประเทศเมียนมาก่อนที่จะมีการเข้าไปทำงานในประเทศไทยอย่างถูกกฎหมายด้วย สำหรับผู้ติดตาม การนำเข้าแรงงานต่างด้าวภายใต้ระบบ MOU จะไม่ครอบคลุมถึงการนำผู้ติดตามหรือสมาชิกครอบครัวเข้ามาพร้อมกัน แรงงานที่เข้ามาทำงานจะต้องปฏิบัติตามสัญญาจ้างงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง หากแรงงานต้องการนำผู้ติดตามหรือเด็กเข้ามาในประเทศไทย จำเป็นต้องยื่นคำร้องขออนุญาตพิเศษจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการจัดหางาน และสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งการพิจารณาจะขึ้นอยู่กับเหตุผลและความจำเป็นรวมทั้งความเหมาะสมแต่ละกรณี

แรงงานข้ามชาติที่ได้รับอนุญาตตามมติคณะรัฐมนตรี แรงงานกลุ่มนี้เป็นแรงงานข้ามชาติที่ได้รับการผ่อนผันให้สามารถอยู่และทำงานในประเทศไทยชั่วคราวตาม มติคณะรัฐมนตรี (ครม.) โดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ได้รับสถานะถูกต้องตามกฎหมายภายหลังจากการจดทะเบียนและการพิสูจน์สัญชาติ ซึ่งช่วยให้แรงงานได้รับ หนังสือเดินทางชั่วคราว (Temporary Passport) และสามารถขอวีซ่าทำงานในประเทศไทยได้ตามระยะเวลาที่มติ ครม. กำหนด (แต่ไม่เกิน 2 ปี ต่อครั้ง) (National Statistical Office, 2022) แรงงานกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดในปัจจุบัน โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 1,912,031 คน ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทสำคัญของนโยบายการผ่อนผันแรงงานข้ามชาติของรัฐบาลไทยในการรองรับแรงงานกลุ่มที่เข้ามาทำงานโดยไม่มีเอกสารตั้งแต่แรกเริ่ม (Apisith, 2022) แรงงานต่างด้าวที่ผ่านการพิสูจน์สัญชาติเป็นที่เรียบร้อยแล้วและ/หรือ แปลงสภาพเป็นแรงงานที่ถูกกฎหมายแล้วจะต้องมีเอกสารให้ครบ และถูกต้อง จะต้องมียกเอกสาร 3 อย่าง ได้แก่ 1) หนังสือเดินทางที่ออกโดยประเทศต้นทางหรือหนังสือรับรองบุคคลก็ตาม 2) ใบอนุญาตทำงานที่ออกโดยกรมการจัดหางานของประเทศไทย และ 3) บัตรชมพูที่ออกโดยหน่วยงานของ กระทรวงมหาดไทย โดย บัตรชมพูนี้แสดงให้เห็นว่าแรงงานต่างด้าวได้รับการผ่อนผันให้อยู่ และทำงานในประเทศไทยได้เป็นการชั่วคราวตามระยะเวลาที่คณะรัฐมนตรีกำหนด แต่แรงงานยังคงมีสถานภาพการเข้าเมืองผิดกฎหมายอยู่ แต่บัตรต่างด้าวชมพูนี้ก็ได้รับรองสิทธิ เช่น ประกันสุขภาพ ที่แรงงานต่างด้าวทุกคนจะต้องซื้อ หรือนายจ้างเป็นผู้ซื้อให้

แรงงานข้ามชาติที่จ้างงานในพื้นที่ชายแดน แรงงานประเภทนี้เป็นแรงงานจากประเทศที่มีพรมแดนติดกับประเทศไทย เช่น เมียนมา และกัมพูชา ซึ่งเดินทางเข้ามาทำงานแบบไปกลับหรือเป็นแรงงานตามฤดูกาล โดยใช้ หนังสือผ่านแดน (Border Pass) เพื่อขออนุญาตทำงานภายใน เฉพาะพื้นที่ชายแดน เท่านั้น (The National Labour Research Center,

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

2022) แรงงานกลุ่มนี้สามารถทำงานได้ครั้งละ ไม่เกิน 90 วัน ก่อนต้องเดินทางกลับประเทศของตนเอง อย่างไรก็ตาม การจ้างงานแรงงานชายแดนยังคงมีข้อจำกัดในแง่ของระยะเวลาการทำงานและความต่อเนื่องของสัญญาจ้าง เมื่อเทียบกับระบบ MOU และการจ้างงานตามมติ ครม.

กระบวนการในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของบุตรหลานแรงงานเมียนมา จังหวัดสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่า ลูกหลานแรงงานเมียนมาที่มีการอพยพเข้ามาในประเทศไทย ส่วนมากเป็นผู้ติดตามมาจากต้นทาง และ ไม่มีความรู้ในเรื่องของการศึกษาในระบบ และพื้นฐานของความเท่าเทียมทางด้านการศึกษา โดย พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 มาตรา 10 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐกำหนด โดย ต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย จากการลงพื้นที่ในชุมชน พบว่า เด็กชาวเมียนมาที่ติดตามผู้ปกครองเข้ามาทำงานในประเทศไทย ส่วนมากอยู่ในชุมชนแรงงานข้ามชาติ โดยเป็นชุมชนที่เกิดการรวมตัวในพื้นที่ของจังหวัดสมุทรสาคร สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก โดยกลุ่มแรกคือเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ซึ่งยังไม่สามารถทำงานได้ เด็กกลุ่มนี้มักต้องติดตามผู้ปกครองไปยังสถานที่ทำงาน อย่างไรก็ตาม ลักษณะงานที่ผู้ปกครองทำ เช่น งานก่อสร้างหรืออุตสาหกรรมหนัก มักไม่เอื้ออำนวยต่อการพาเด็กไปด้วย หรืออาจต้องฝากเด็กไว้กับญาติ ส่งผลให้เด็กเหล่านี้มักใช้เวลาอยู่ใกล้บ้าน รวมตัวกับเพื่อนในวัยเดียวกัน และก่อตัวเป็นกลุ่มสังคมขนาดเล็กในชุมชน ซึ่งในบางกรณี เด็กกลุ่มนี้ขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา เนื่องจากไม่มีผู้ดูแลที่เข้าใจหรือส่งเสริมเรื่องการเรียนรู้ที่เหมาะสม

กลุ่มที่สองคือเด็กที่มีอายุมากกว่า 18 ปี ซึ่งมักเลือกที่จะทำงานแทนการศึกษาต่อ โดยส่วนใหญ่มักช่วยพ่อแม่ในสถานที่ทำงาน เช่น โรงงานอุตสาหกรรม หรือทำงานในร้านอาหารและร้านขายของ การตัดสินใจทำงานของเด็กกลุ่มนี้มักมาจากแรงกดดันทางเศรษฐกิจและความไม่พร้อมของครอบครัว อีกทั้งผู้ปกครองหลายคนขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการนำเด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาในประเทศไทย ทำให้เด็กเหล่านี้ไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่ควรจะมี แต่ต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานแทนเพื่อช่วยเหลือครอบครัว ทั้งสองกลุ่มสะท้อนถึงความท้าทายที่เด็กข้ามชาติจากเมียนมาต้องเผชิญในบริบทของการย้ายถิ่นฐาน ซึ่งมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาว

จากการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเข้าถึงการศึกษาของเด็กแรงงานเมียนมาในชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร พบว่าเด็กเหล่านี้สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ใน 2 รูปแบบหลัก รูปแบบแรกคือการศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล ซึ่งในพื้นที่นี้มีเด็กนักเรียนสัญชาติเมียนมาจำนวนมากว่านักเรียนไทย โดยข้อมูลระบุว่าสัดส่วนของนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลเป็นเด็กต่างชาติถึงร้อยละ 90 ในขณะที่เด็กไทยมีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงจำนวนประชากรชาวเมียนมาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย

โดยทุกโรงเรียนมีนโยบายเปิดรับเด็กต่างชาติเข้าสู่ระบบการศึกษา กระบวนการที่สำคัญคือการสำรวจเด็กในพื้นที่ชุมชน ซึ่งดำเนินการทุกไตรมาส เพื่อระบุจำนวนเด็กที่ควรได้รับการศึกษาตามวัย หากพบว่าผู้ปกครองไม่เห็นด้วยที่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียน โรงเรียนจะจัดให้มีการเข้าพบและพูดคุยกับผู้ปกครองโดยตรง เพื่อสร้างความเข้าใจและสนับสนุนการส่งเสริมการศึกษา โดยเด็กเมียนมาสามารถเข้าถึงการศึกษาในระบบโรงเรียน และศึกษานอกระบบมากกว่า 13,500 คน โดยในปัจจุบันมีนักเรียนชาวเมียนมาเข้าเรียนในระบบจำนวน 4,000 คน (Labour Protection Network Foundation, 2024) นอกจากนี้ โรงเรียนแต่ละแห่งได้มีการวางแผนการลงพื้นที่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสำรวจและส่งเสริมให้เด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเหมาะสม จากข้อมูลพบว่า จำนวนเด็กในวัยที่ควรได้รับการศึกษามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนากระบวนการและทรัพยากรเพื่อรองรับการศึกษาของเด็กข้ามชาติในอนาคต อย่างไรก็ตามควรมีการปรับปรุงนโยบายเพื่อให้แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาผ่านระบบ MOU สามารถนำผู้ติดตามที่เป็นบุตรหลานเข้ามาได้ภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสม และกำหนดแนวทางในการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติที่ชัดเจน

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

การเข้าถึงการศึกษาในรูปแบบที่สองของเด็กเมียนมาในจังหวัดสมุทรสาคร เกิดขึ้นผ่านการจัดการศึกษาขององค์กรภาคประชาสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรแรงงานข้ามชาติ รวมถึงการส่งเสริมสถานะทางสังคมของผู้พลายถิ่นฐาน ทั้งนี้เพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชน ต่อต้านการค้ามนุษย์ และลดความไม่เท่าเทียมในสังคม การจัดการศึกษาในรูปแบบนี้มุ่งเน้นให้เยาวชนและเด็ก ข้ามชาติได้รับการศึกษาในระบบ รวมถึงสิทธิขั้นพื้นฐานและการคุ้มครองตามหลักสิทธิมนุษยชน แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานในรูปแบบนี้จัดขึ้นใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ โดยมีการจัดทำแผนงานด้านการศึกษาสำหรับเด็กข้ามชาติ เพื่อช่วยบูรณาการเด็กเหล่านี้เข้าสู่สังคมไทยและระบบการศึกษา นอกจากนี้ จังหวัดสมุทรสาครยังมีศูนย์การศึกษาที่จัดตั้งโดยองค์กรภาคประชาสังคมมากกว่า 20 แห่ง เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มแรงงานเมียนมาที่บางส่วนไม่ต้องการเข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียน เนื่องจากสถานศึกษาในระบบไม่สามารถตอบสนองนโยบายการเปิดรับเด็กข้ามชาติได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังมีทัศนคติเชิงลบต่อคนย้ายถิ่น ซึ่งทำให้เกิดการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อรองรับความต้องการที่เพิ่มมากขึ้น

อีกประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษานอกระบบคือ ความยากลำบากในการใช้ภาษา เนื่องจากครูในโรงเรียนระบบส่วนใหญ่มักเป็นคนไทยและไม่สามารถใช้ภาษาเมียนมาได้ ในขณะที่เด็กเมียนมาหลายคนต้องการเรียนรู้กับครูที่เป็นชาวเมียนมาด้วยกัน การจัดการศึกษานอกระบบผ่านศูนย์การศึกษาจึงเพิ่มมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว

นอกจากนี้ ศูนย์การศึกษาเหล่านี้ยังทำงานร่วมกับศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ของสำนักงาน กศน. (การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย) ซึ่งสนับสนุนการเรียนรู้ใน 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง 3) การเรียนรู้เพื่อคุณวุฒิ โดยหลังจากจบการศึกษา ในศูนย์การศึกษา สามารถ เข้าศึกษาต่อใน กศน. และสามารถเข้าเรียนต่อในระดับปริญญาตรีได้ จากการศึกษาพบว่า มีผู้ที่เรียนตามกระบวนการของศูนย์การศึกษาและสามารถเรียนจบปริญญาตรีได้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของแรงงานเมียนมา การอพยพของแรงงานเมียนมา มักเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศต้นทาง รวมถึงความต้องการแรงงานในประเทศไทย การย้ายถิ่นของแรงงานและครอบครัวสร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การที่บุตรหลานแรงงานเมียนมาเข้าสู่ระบบการศึกษาในประเทศไทยจึงไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะนโยบายของรัฐเท่านั้น การอพยพของแรงงานเมียนมามักเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศต้นทาง รวมถึงแรงผลักดันจากความต้องการแรงงานไร้ฝีมือในประเทศไทย การย้ายถิ่นของแรงงานและครอบครัวได้สร้างผลกระทบทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่ที่พวกเขาเข้ามาอาศัยอยู่ โดยเฉพาะในจังหวัดสมุทรสาครที่มีประชากรแรงงานเมียนมาอาศัยอยู่หนาแน่น การที่บุตรหลานแรงงานเมียนมาเข้าสู่ระบบการศึกษาในประเทศไทยจึงไม่ได้เป็นผลลัพธ์จากนโยบายรัฐเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับเครือข่ายชุมชนที่ ช่วยสนับสนุนการปรับตัวและการเข้าถึงทรัพยากร เช่น โรงเรียนหรือศูนย์การศึกษา

การวิเคราะห์นี้สามารถเชื่อมโยงกับ ทฤษฎีความเสมอภาคในการศึกษา Lavin (2003) ซึ่งระบุว่า ทุกคนควรมีโอกาสเท่าเทียมกันในการเข้าถึงการศึกษาและทรัพยากรทางการศึกษา โดยปราศจากการแบ่งแยกตามสัญชาติ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม หรือเชื้อชาติ เมื่อพิจารณาผ่านมุมมองนี้ พบว่า ชุมชนแรงงานเมียนมาที่มีเครือข่ายช่วยเหลือที่เข้มแข็ง เช่น การสนับสนุนจากองค์กรภาคประชาสังคม และการจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกระบบในพื้นที่ ช่วยเพิ่มโอกาสให้เด็กและเยาวชนเมียนมาสามารถเข้าถึงการศึกษาได้

อย่างไรก็ตาม สถานะทางกฎหมายและความยากจนยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าถึงการศึกษา แม้จะมีความพยายามจากโรงเรียนในพื้นที่ เช่น การลงพื้นที่สำรวจชุมชนและการทำงานร่วมกับผู้ปกครองแรงงานข้ามชาติ ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามของรัฐและชุมชนในท้องถิ่นในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษา

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

ทฤษฎีของ Lavin ยังเห็นว่า การเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาควรได้รับการสนับสนุนในลักษณะที่ไม่มีการแบ่งแยกหรือสร้างความเหลื่อมล้ำ โรงเรียนในสมุทรสาครที่ปรับตัวเพื่อรองรับเด็กข้ามชาติ เช่น การสร้างระบบการประสานงานระหว่างครูและผู้ปกครองข้ามชาติ รวมถึงการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็ก ถือเป็นตัวอย่างที่ดีของการนำแนวคิดความเสมอภาคมาปรับใช้ในบริบทจริง อย่างไรก็ตาม หากไม่มีการแก้ไขอุปสรรคด้านสถานะทางกฎหมายและการขยายทรัพยากรทางการศึกษาให้ครอบคลุมมากขึ้น ความพยายามในการสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาอาจยังคงมีข้อจำกัด การพัฒนานโยบายที่ยั่งยืนและการเพิ่มการสนับสนุนจากภาคประชาสังคมจะช่วยเสริมสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงการศึกษาตามแนวทางที่ Lavin เสนอไว้และช่วยให้เด็กแรงงานเมียนมาสามารถพัฒนาไปสู่ชีวิตที่มั่นคงและยั่งยืนต่อไป การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ในด้านการพัฒนาแรงงานข้ามชาติและการศึกษาสำหรับกลุ่มประชากรชายขอบ โดยมีประโยชน์ในเชิงวิชาการ ในการส่งเสริมแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาแรงงาน การวิจัยนี้สะท้อนถึงหลักสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาแรงงานที่ยั่งยืน (Sen, 1999; Nussbaum, 2011) นอกจากนี้ ยังมีนัยสำคัญต่อการกำหนดนโยบาย ผลการศึกษาสามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้กำหนดนโยบายในการออกแบบมาตรการสนับสนุนการศึกษาสำหรับเด็กเมียนมาในอนาคต

กล่าวโดยสรุป แรงงานเมียนมาในจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรข้ามชาติที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ย้ายถิ่นฐานเข้ามาเพื่อตอบสนองความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและการบริการในประเทศ การอพยพของครอบครัวแรงงานเมียนมา มักได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายในชุมชนแรงงานเดิม โดยมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือเรื่องที่พักอาศัยและข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการทำงาน การรวมตัวในชุมชนเหล่านี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ซึ่งช่วยลดผลกระทบด้านความเปราะบางของครอบครัวแรงงาน แบ่งเป็นประเด็นได้ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ชุมชนแรงงานข้ามชาติมีบทบาทสำคัญในการช่วยครอบครัวใหม่ปรับตัวเข้าสู่สังคมไทย และ 2) เครือข่ายในชุมชนช่วยสร้างรากฐานสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและโอกาสทางการศึกษา

ในส่วนของการกระบวนการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาแบ่งเป็น 2 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) การเข้าถึงการศึกษาในระบบยังมีข้อจำกัดด้านโครงสร้างและนโยบายบุตรหลานแรงงานเมียนมาส่วนใหญ่สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษาได้ผ่านโรงเรียนรัฐบาล โดยโรงเรียนในจังหวัดสมุทรสาครมีการสำรวจชุมชนและทำงานร่วมกับผู้ปกครองเพื่อสนับสนุนการศึกษา อย่างไรก็ตาม เด็กกลุ่มนี้ยังเผชิญอุปสรรค เช่น การขาดเอกสารทางกฎหมาย ความไม่เข้าใจระบบการศึกษาไทยของผู้ปกครอง และข้อจำกัดด้านทรัพยากรในโรงเรียน และ 2) ศูนย์การศึกษาและกิจกรรมนอกระบบมีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และการสนับสนุนจากองค์กรภาคประชาสังคมที่มีบทบาทในการเติมเต็มช่องว่างเหล่านี้ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับความต้องการของเด็ก

ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการวิจัย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการอพยพของแรงงานเมียนมาและกระบวนการในการเข้าถึงการศึกษาของบุตรหลานแรงงานเมียนมา ในจังหวัดสมุทรสาคร สามารถสรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตได้ดังนี้ 1) การพัฒนากรอบการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติให้มีความเป็นระบบมากขึ้น ภาครัฐควรพัฒนาฐานข้อมูลแรงงานข้ามชาติแบบบูรณาการ เพื่อให้สามารถติดตามและจัดการแรงงานที่เข้ามาผ่านระบบ MOU การขึ้นทะเบียนตามมติกรม. และแรงงานในพื้นที่ชายแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพส่งเสริมให้มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ นายจ้าง และองค์กรภาคประชาสังคมในการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติ

2) การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับบุตรหลานแรงงานข้ามชาติ กระทรวงศึกษาธิการควรมีแนวทาง ในการลดอุปสรรคด้านเอกสารที่จำเป็นสำหรับการเข้าเรียนของเด็กข้ามชาติ เช่น การใช้บัตรประจำตัวแรงงานข้ามชาติแทนเอกสารระบุตัวตนที่อาจขาดหาย

3) จากผลการวิจัยพบว่าการนำเข้าแรงงานผ่านระบบ MOU ไม่ครอบคลุมถึงผู้ติดตามหรือสมาชิกครอบครัวของแรงงาน ส่งผลให้เด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าสู่ระบบทะเบียนบ้านหรือสถานะที่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานทางการศึกษา

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

ได้โดยตรง และต้องมีการปรับปรุงนโยบายเพื่อให้แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาผ่านระบบ MOU สามารถนำผู้ติดตามที่เป็นบุตรหลานเข้ามาได้ภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสม และกำหนดแนวทางในการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติที่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาถึงรูปแบบการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติที่ประสบความสำเร็จ และแนวทางบูรณาการเข้ากับระบบการศึกษาไทย เพื่อเพิ่มคุณภาพและโอกาสของเด็กข้ามชาติในการศึกษาต่อ
- 2) ควรศึกษาถึงแรงจูงใจและอุปสรรคของเด็กข้ามชาติในการเลือกศึกษาต่อหรือเข้าสู่ตลาดแรงงาน เพื่อออกแบบนโยบายที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา
- 3) ควรศึกษานโยบายการจัดการแรงงานข้ามชาติของประเทศเพื่อนบ้านเพื่อการเปรียบเทียบระบบการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติและนโยบายด้านการศึกษาของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซีย และสิงคโปร์ เพื่อเปรียบเทียบและปรับใช้แนวทางที่เหมาะสมกับประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- Apisith, P. (2022). *Migrant labor policy in Thailand: The impact of government amnesty programs*. Bangkok: Institute of Social Policy Studies.
- Banks, J., & Banks, C. (2016). *Multicultural Education: Issues and Perspectives* (9th ed.). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson. (ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). New York: Greenwood.
- Freire, P. (1996). *Pedagogy of the Oppressed*. London: Penguin.
- International Labour Organization. (2017). *Thailand: Annual report on migration and employment*. Geneva: International Labour Organization.
- Labour Protection Network Foundation. (2024). *Educational access for migrant children in Thailand: Policy challenges and recommendations*. Samut Sakhon: Labour Protection Network Foundation.
- Lavin, D. (2003). *Changing attitudes toward educational equity: Higher education and social mobility*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Lee, E. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3, 47-57.
- Mekong Migration Network. (2020). *Migration and labour in Thailand: A study of the situation of Myanmar migrant workers*. Chiang Mai: Mekong Migration Network.
- National Education Act 1999, as amended by (No. 2) 2002 and (No. 3) 2010*.
- National Statistical Office. (2021). *National statistical report on foreign workers in Thailand*. Bangkok: National Statistical Office.
- National Statistical Office. (2022). *Annual report on migrant labor registration and nationality verification process in Thailand*. Bangkok: National Statistical Office.
- Nussbaum, M. (2011). *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Massachusetts: Belknap Press.
- Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Samut Sakhon Provincial Statistical Office. (2022). *Statistics on registered migrant workers in Thailand*. Samut Sakhon: Samut Sakhon Provincial Statistical Office.

- Santasombat, Y. (2008). *Transnational migration and social space: The making of migrant identities*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- The National Labour Research Center. (2022). *Cross-border employment of migrant workers in Thailand: Policies and economic impact*. Bangkok: Ministry of Labour.
- The United Nations Children's Fund. (2019). *Children on the move: Challenges and opportunities for migrant children in Thailand*. Bangkok: UNICEF Thailand.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. New York: United Nations.

Data Availability Statement: The raw data supporting the conclusions of this article will be made available by the authors, without undue reservation.

Conflicts of Interest: The authors declare that the research was conducted in the absence of any commercial or financial relationships that could be construed as a potential conflict of interest.

Publisher's Note: All claims expressed in this article are solely those of the authors and do not necessarily represent those of their affiliated organizations, or those of the publisher, the editors and the reviewers. Any product that may be evaluated in this article, or claim that may be made by its manufacturer, is not guaranteed or endorsed by the publisher.

Copyright: © 2025 by the authors. This is a fully open-access article distributed under the terms of the Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).